

віку на території Чернівецької області у 2009-2010 роках // ПССІАЕ. – 2011. – Т. 1(31). – С. 26-39; **4.** Каталог пам'яток археології Чернівецької області, взятих під державну охорону. – Чернівці, 1992; **5.** Кобаль Й.В. Хронологія скарбів пізнього бронзового віку Прикарпаття // Нові матеріали з археології Прикарпаття і Волині. – Львів, 1992. – Вип. 2. – С. 30-32; **6.** Смирнова Г.И. Раннеголиградский комплекс Магала // КСИА. – 1965. – Вып. 105. – С. 109-118; **7.** Смирнова Г.И. Поселение Магала – памятник древнефракийской культуры в Прикарпатье (вторая половина XIII – середина VII в. до н.э.) // Древние фракийцы в Северном Причерноморье. – М., Наука, 1969. – С. 7-34; **8.** Тимошук Б.О. Розвідка в басейні р. Прут // АП УРСР. – 1952. – Т. III. – С. 409-416; **9.** Тимошук Б. Північна Буковина – земля слов'янська. – Ужгород: Карпати, 1969. – 192 с.; **10.** Тимошук Б.О. Зустріч з легендою. – Ужгород: Карпати, 1974. – 128 с.; **11.** Тимошук Б.О. Чернівецька область // Довідник з археології України: Хмельницька, Чернівецька, Закарпатська області. – К.: Наукова думка, 1984. – С. 109-171; **12.** Kobal' J.V. Bronzezeitliche Depotfunde aus Transkarpatien (Ukraine) // PBF. – 2000. – XX. – 4; **13.** Mozsolics A. Bronze- und Goldfunde des Karpatenbeckens. Depotfundhorizonte von Forro und Opalyi. – Budapest: Akademiai Kiado, 1973; **14.** Mozsolics A. Bronzefunde aus Ungarn. Depotfundhorizonte von Aranyos, Kurd und Gyermely. – Budapest: Akademiai Kiado, 1985; **15.** Mozsolics A. Bronzefunde aus Ungarn. Depotfundhorizonte Hajduboszormeny, Romand und Bukkszentlaszlo. – Kiel: Verlag Oetker Voges, 2000; **16.** Petrescu-Dimbovita M. Depozitele de bronzuri din Romania. – Bucuresti: Editura Academiei Republicii Socialiste Romania, 1977; **17.** Petrescu-Dimbovita M. Der Arm- und Beinschmuck in Rumanien // PBF. – 1998. – X. – 4; **18.** Zurowski K. Zabutki brazowe z mlodszej epoki brazu i wczesnego okresu zelaza z dorzecza gornego Dniestru // PA. – 1949. – 25. – VIII. – 2. – S. 155-247.

УДК 902(477)(092)Телегін

Микола ПОПОВИЧ, Сергій ПИВОВАРОВ

**«БУКОВИНСЬКИЙ» ПЕРІОД В ЖИТТІ АРХЕОЛОГА
Д.Я. ТЕЛЕГІНА**

У статті розглядається ранній період життя та становлення відомого археолога, фахівця у галузі первісної археології Д.Я. Телегіна, основна увага звертається на період його навчання в Чернівецькому державному університеті.

Ключові слова: археологія, Чернівецький державний університет, Д.Я. Телегін, дослідження на Буковині.

Николай ПОПОВИЧ, Сергей ПИВОВАРОВ

**«БУКОВИНСКИЙ» ПЕРИОД В ЖИЗНИ АРХЕОЛОГА
Д.Я ТЕЛЕГИНА**

Статья рассматривает ранний период жизни и становления известного археолога, специалиста в отрасли первобытной археологии Д.Я. Телегина, основное внимание обращается на период его обучения в Черновицком государственном университете.

Ключевые слова: археология, Черновицкий государственный университет, Д.Я. Телегин, исследования на Буковине.

Mykola POPOVYCH, Sergij PYVOVAROV

**«BUKOVINIAN» PERIOD IN THE LIFE OF ARCHAEOLOGIST
D.YA. TELEGIN**

The article deals with the early life and becoming famous archaeologist, a specialist in the field of primitive archeology D.Ya. Telegina, the main attention is paid to the period of his study in Chernivtsy State University.

Keywords: archeology, Chernivtsi State University, D.Ya. Telegin, research in Bukovina.

Вивчення найдавніших етапів минулого в Україні спирається, головним чином, на археологічні джерела. Їх виявлення та інтерпретація вимагає від дослідника досконалої фахової підготовки, загальних знань про минуле людства та величезного особистого досвіду. Одним із таких науковців і видатних дослідників вітчизняної археологічної науки безперечно був доктор історичних наук, професор Д.Я. Телегін (1919-2011 рр.).

Вклад цього вченого в археологічну науку важко переоцінити. Саме завдяки його роботам отримали струнку систематизацію старожитності доби мезоліту, неоліту та бронзового віку в Україні, були визначені основні критерії та пам'ятки козацького часу. Значну роль в його становленні як археолога і дослідника відіграв Чернівецький державний університет, де Д.Я. Телегін навчався з 1946 по 1949 рр. На жаль, про це є тільки короткі відомості в довідковій літературі [13, р. 1-2; 5, с. 299-300; 2, с. 142; 3, с. 143; 4, с. 111; 9, с. 22; 10 с. 3; 11, с. 320; 12, с. 3], а в деяких публікаціях зустрічаються твердження, що вчений закінчив Чернігівський, а не Чернівецький університет [7, с. 4]. Тому метою даної статті є висвітлення «буковинського» періоду в житті і науковому становленні видатного науковця.

Народився Дмитро Якович Телегін 26 жовтня 1919 р. с. Плисово Зміївського району Харківської області, в сім'ї селянина-бідняка. Закінчивши в 1934 р. Костянтинівську семирічку, він в 1936 р. там же закінчує курси вчителів початкової школи. Згодом з 1936 по 1939 рр. працював вчителем початкової і неповної середньої шкіл в селах В.-Янісольського р-ну Сталінської області, а разом з цим навчався на заочному відділенні Мар'їнської педшколи. У період із 1939 по 1941 рр. Д.Я. Телегін навчався на історичному факультеті Слов'янського учительського інституту, пізніше працював директором школи в с. Красна Сталінської області [1, арк. 2].

Із початком радянсько-німецької війни Д.Я. Телегін був мобілізований до Червоної армії (жовтень 1941 р.), де з 1 листопада 1941 р. по 1 травня 1942 р. був помічником командира взводу в Окремому полку спецробіт, а з 1 травня 1942 р. по 1 червня 1946 р. призначений замісником начальника складів в Управлінні начальника тилу Червоної армії [1, арк. 22]. Впродовж служби проявив себе з найкращої сторони, за що відзначений державними нагородами. За належне виконання військового обов'язку Дмитро Телегін був нагороджений медаллю «За взяття Кенігсберга» (5 грудня 1945 р.), медаллю «За перемогу над Німеччиною» (1946 р.) [1, арк. 23]. Перемогу Дмитро

Фото 1. Д.Я. Телегін. Фото 1947 р.

Фото 2. Д.Я. Телегін з однокурсницями
(справа від нього – майбутня дружина Ліна Іллівна Скиба).

Якович зустрів у травні 1945 р. у місті Кенігсберг (нині м. Калінінград Калінінградської області РФ) у званні старшого сержанта.

Після демобілізації Дмитро Якович вирішує вступити на історичний факультет Чернівецького державного університету. На цей момент він добре володів українською, російською та слабше німецькою мовами, був неодруженим [1, арк. 23]. Ставши студентом одразу другого курсу історичного факультету, майбутній археолог виявляв здібності до навчання та почав активно займатися археологією.

Зважаючи на важку матеріальну скруту, Д. Телегін неодноразово звертався до декана історичного факультету звільнити його від плати за навчання, що і було зроблено [1, арк. 6]. Знову ж таки у зв'язку з матеріальними труднощами Д.Я. Телегіну було дозволено скласти іспити та заліки за третій курс у межах весняної сесії та літнього періоду 1947 р. Успішно склавши всі іспити і заліки, Дмитро Якович з вересня 1947 р. став студентом IV курсу [1, арк. 8].

Під час навчання у вузі він зарекомендував себе здібним молодим науковцем, якого особливо зацікавила наука про археологічні старожитності. Дмитро Якович посилено оволодівав історичними знаннями та упродовж двох років був членом археологічної секції Краєзнавчого товариства при Чернівецькому краєзнавчому музеї. Як член археологічної секції він брав активну участь у археологічних розвідках Чернівецького музею, які були проведені під керівництвом Б.О. Тимощука в 1947-1948 рр. на території області [1, арк. 19]. Так, восени 1948 р. він працював над вивченням археологічних пам'яток літописного Василева [8, с. 176].

Д. Телегін самостійно провів камеральну обробку археологічних матеріалів з трипільського поселення в с. Дарабани Хотинського району, добутих під час розкопок Чеслава Амбражевича в 1942 р. Долучився також до опрацювання колекції археологічних матеріалів із фондів Чернівецького краєзнавчого музею, отриманих під час вивчення поселення трипільської культури в с. Шипинці й підготував про це одну з перших своїх наукових доповідей «Шипинське поселення трипільської культури» [1, арк. 19].

Як член археологічного гуртка, організованого на історичному факультеті, Дмитро Телегін долучився до основної форми його роботи – археологічних розвідок і розкопок на місцях стоянок первісної людини на території Чернівецької області. В якості підготовчої роботи студентами цього гуртка були зачитані доповіді на теми: «Археологічні дослідження краю», «Трипільська культура».

28 травня 1948 р. гурток під керівництвом викладача М. Петриченка вперше вийшов у поле. Об'єктом дослідження було трипільське поселення в с. Шипинці. Незважаючи на те, що дана археологічна розвідка була одноденною, її учасники домоглися значних результатів. Так, у першому закладеному шурфі на глибині 0,75 м було знайдено 2 фрагменти тонкостінного посуду з поліхромною орнаментациєю, що є нетиповою для с. Шипинці. Інший археологічний матеріал представлений знаряддями праці: неолітичним крем'яним ножом, пластинкою і скребачкою. Всі найцінніші фрагменти кераміки і знаряддя на місці їх знахідки були записані в щоденнику розвідки, занесені на археологічну карту, сфотографовані та взяті для доповнення університетського археологічного кабінету. Свої враження і фактичний матеріал по ходу археологічної розвідки Дмитро Телегін висвітлив у газетній замітці [6].

Під час навчання в університеті (серпень 1948 р.) майбутній учений, а тоді ще студент IV курсу, вже працював у складі археологічних експедицій Інституту історії матеріальної культури (згодом Інститут археології) АН СРСР і Інституту археології АН УРСР. За час роботи в експедиціях Д.Я Телегін показав себе здібним, серйозним, вдумливим співробітником, проявив сумлінне ставлення до обраної спеціальності. За що отримав схвальні відгуки від начальника експедиції в направленій до університету характеристиці [1, арк. 20].

Разом із тим у виші Д.Я. Телегін удосконалював свою педагогічну майстерність. Восени 1948 р., вже тоді п'ятикурсник, проходив педагогічну

практику при 1-й середній школі м. Чернівці. Студент провів 3 практичних уроки, з яких два були оцінені на «відмінно». При цьому він виявив хорошу теоретичну та методичну підготовку, проводив виховну роботу у прикріпленому класі, організував і провів екскурсію до Чернівецького краєзнавчого музею [1, арк. 11].

Активно займаючись науковою роботою в університеті, Д.Я. Телегін двічі виступав на загальноуніверситетських студентських наукових конференціях: на першій – з доповіддю на тему: «Слово о полку Ігоревім» і «Боротьба руських князівств з половцями», і на третій студентській конференції – з доповіддю на тему: «Нові дані про поширення трипільської культури в Чернівецькій області», за яку був нагороджений грамотою [1, арк. 14].

Д. Телегін працював над дипломною роботою «Трипільське поселення Шипинці», в ході написання якої показав відмінне знання літератури, солідне орієнтування в археологічному матеріалі, його наукову обробку і уміння робити самостійні висновки [1, арк. 25]. На думку С. Пустовалова та О. Титової: «саме трипільля обумовило захоплення молодого археолога первісністю на десятиліття» [5, с. 299-300].

В період навчання студент Телегін отримував лише відмінні оцінки і хороші характеристики [1, арк. 41; арк. 17]. Склавши державний іспит («Основи марксизму-ленінізму», «Історія СРСР», «Захист дипломної роботи») [1, арк. 41], за його результатами, Д.Я. Телегіну 2 липня 1949 р. згідно з наказом було присвоєно кваліфікацію «історика» [1, арк. 44] та видано тимчасовий диплом про закінчення Чернівецького державного університету [1, арк. 42]. Та вже 3 липня того ж року він написав заяву на ім'я ректора ЧДУ з проханням видати диплом про закінчення, який згідно з положенням він мав подати для вступу в аспірантуру Інституту археології АН УРСР [1, арк. 43].

Навчання в Чернівецькому державному університеті стало важливим етапом у формуванні наукової спрямованості майбутнього вченого, сприяло його зацікавленості археологією, а щедрий на археологічні знахідки буковинський край сприяв виробленню навичок пошуку та дослідження археологічних пам'яток. Все своє життя Д.Я. Телегін пам'ятав про свою «alma mater», яка відкрила йому шлях в світ науки.

Джерела та література: 1. Архів Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича (далі АЧНУ). – Інв. № 159. – 44 арк.; 2. До 80-річчя Дмитра Яковича Телегіна // Археологія. – 1999. – № 3. – С. 142-145; 3. Залізник Л. Дмитро Якович Телегін // Археологія. – 2011. – № 1. – С. 143-145; 4. Конча С.В. До 85-річчя Дмитра Яковича Телегіна // Археологія. – 2004. – № 4. – С. 111-113; 5. Пустовалов С.Ж., Титова О.М. Життя – подвиг в ім'я науки // Праці центру пам'яткознавства. – 2011. – Вип. 19. – С. 299-306; 6. Телегін Д. Успіхи нашої археологічної розвідки // За сталінські кадри (Чернівці). – 1948. – 7 червня; 7. Телегін Д.Я. Каталог наукових друкованих праць. 1952-2000. – Луганськ: Шлях, 2001. – 24 с.; 8. Тимошук Б.О. Найкраща моя знахідка. – Чернівці: Зелена Буковина, 2009. – 264 с.; 9. Титова О. Життя

– горіння // Людина, вчений, наставник: до 85- річчя Д.Я. Телегіна. – К., 2004. – С. 22-23; **10.** Титова О. Козак за покликанням (до 85-річчя Дмитра Яковича Телегіна) // Нові дослідження пам'яток козацької доби в Україні. – К.: ХІХ, Часи козацькі, 2004. – Вип. 13. – С. 3-4; **11.** Українські історики ХХ століття. – Київ-Львів, 2003. – Вип. 2. – Ч. 1. – 396 с.; **12.** Черняхівська О.М. Бесіда з ювіляром // Людина, вчений, наставник: до 85-річчя Д.Я. Телегіна. – К., 2004. – С. 3-7; **13.** Potekhina I., Mallory J.P., Dmytro (Dmitry) Ya. Telegin // The Journal of Indo-European Studies. – 2011. – Vol 39. – Nr. 1-2. – P. 1-3.

УДК 904:623.446.4(477.85)

Сергій ПИВОВАРОВ, Віталій КАЛІНІЧЕНКО

**ЛАНЦЕТОПОДІБНІ НАКОНЕЧНИКИ СТРИЛ З РУХОТИНА
(уроч. КОРНЕСИТИ)**

У статті автори вводять в науковий обіг та здійснюють аналіз найбільш рідкісних наконечників стріл з території Буковини, а саме – ланцетоподібних. Доводять, що вони скандинавського походження. Авторі здійснюють класифікацію наконечників стріл даного типу. Виявлені матеріали дозволяють отримати нові дані з минулого жителів регіону у VIII-XI ст. у військово-політичному аспекті.

Ключові слова: Буковина, Скандинавія, наконечники стріл, озброєння, типологія.

Сергей ПИВОВАРОВ, Виталий КАЛИНИЧЕНКО

**ЛАНЦЕТОВИДНЫЕ НАКОНЕЧНИКИ СТРЕЛ ИЗ РУХОТИНА
(уроч. КОРНЕСИТЫ)**

В статье автора вводят в научный оборот и делают анализ наиболее редкостных наконечников стрел из территории Буковины, а именно-ланцетовидных. Доказывают, что они скандинавского происхождения. Авторы делают классификацию наконечников стрел даного типа. Благодаря найденным материалам можно получить новые данные о прошлом жителей региона у VIII-XI вв. у военно-политическом аспекте.

Ключевые слова: Буковина, Скандинавия, наконечники стрел, вооружение, типология.

Sergiy PYVOVAROV, Vitaliy KALINICHENKO

LANCEOLATE ARROWHEADS FROM RUHOTYN (KORNESHTY)

In this article the authors introduce the scientific revolution and analyze the rarest arrowheads from Bukovina - namely lanceolate. Prove that they are of Scandinavian origin. The authors carried out a classification of arrowheads of this type. Identified materials yield new data from the previous inhabitants of the region VIII-XI century A.D. military-political aspect.

Keywords: Bukovina, Scandinavia, arrowheads, weapons, typology.

Аналіз еволюції військової справи на теренах Східної Європи займає важливе місце у дослідженнях як вітчизняних, так і зарубіжних